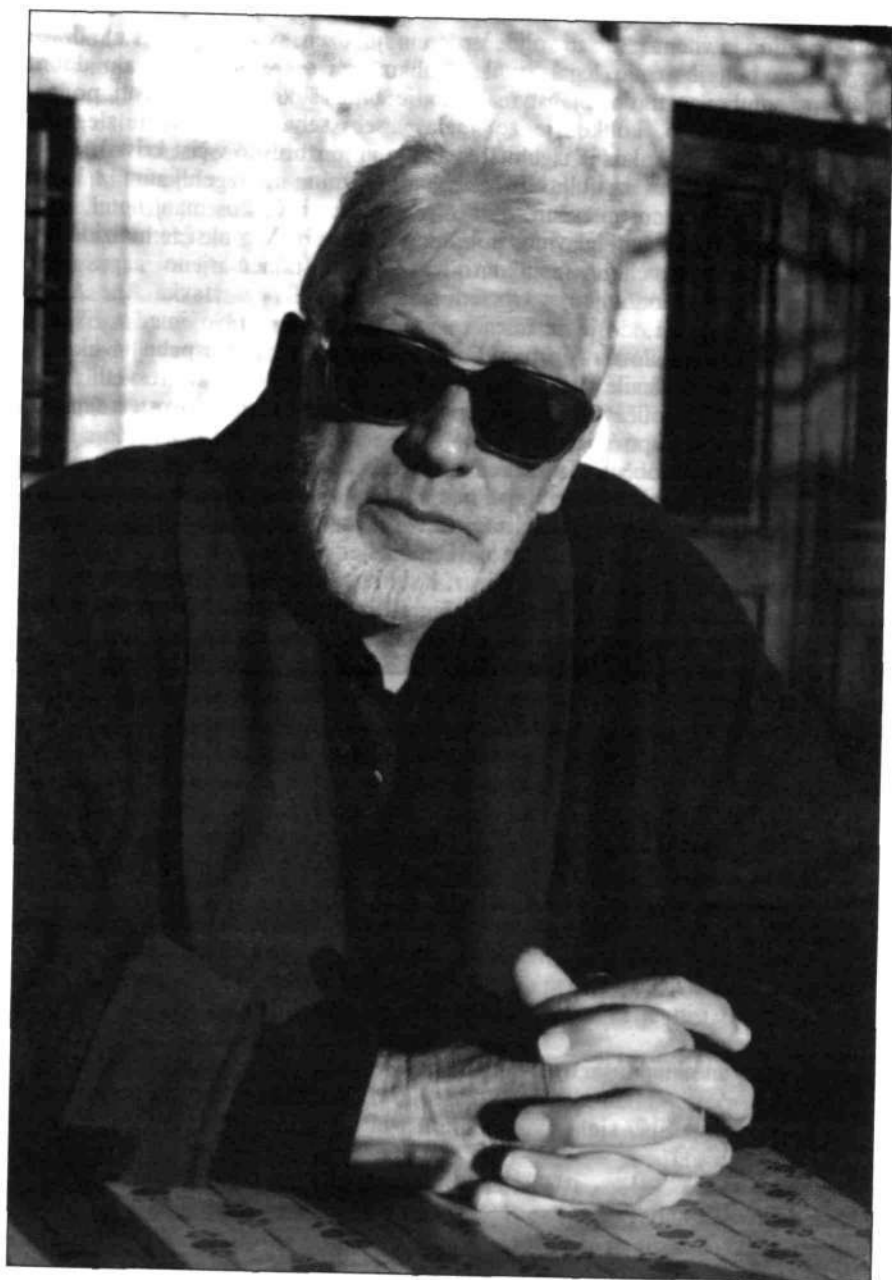

I N T E R V J U

TARAS KERMAUNER

– V svoji »izpovedni prozi« (Mesec dni z Ivanom Cankarjem..., Zadnje srečanje: z Dušanom Kermavnerjem, Markom in Antonom Slodnjakom, Staja pod Poncami) segaš vase, v svoj rod, razkrivaš razmerja do ljudi okoli sebe. Kako z današnjega zornega kota in časovne odmaknjenosti ocenjuješ inspirativnost Ljubljane, kjer si se rodil, se formiral in se potem selil na Drulovko, v Pariz, kasneje v Radovno in zlasti Avber, kjer že dlje časa stalno živiš?

1. Ljubljano ljubim in sovražim. Pravzaprav vse in vsakogar ljubim in sovražim, tudi najbližje in sebe; v tem sem pristen fašist, ki pozna le prijatelje in nasprotnike in je s težavo zmožen živeti v LD (liberalni družbi) meščanskega tipa, ki vse odnose med ljudmi nevtralizira, jim jemlje čustveni naboj, neposrednost, usodnost in milost. Ker vem, kako slabo je takšno čezmerno vnašanje v vsako razmerje zanosa in strasti, se še posebej trudim za vzpostavitev LD kot PM (postmoderne) ali informacijske ali kibernetične družbe, megapolisa.

V megapolisu sem varen; recimo v Parizu, ki ga imam za nekak svoj drugi dom, vendar za povsem nasproten od Ljubljane; v njem sem preživel, če seštejem vse mesce in leta, dobršen del svojega življenja. A v anonimnosti; komaj koga tam poznam ali poznava, saj zahajava tja skupaj z ženo. Tam sva anonimizirana v množici, s tem neverjetno svobodna; namreč svobodna od čustev, ki me sicer tako prevevajo. Čustva morem v Parizu posvečati hišam, slikam, knjigam, tudi pokrajini in vremenu, medtem ko v Ljubljani, pa čeprav živim že četrto stoletja zunaj nje, poznam vsakega tretjega človeka in vsak me navdaja s posebnimi, močnimi razpoloženji odbojnosti, privlačnosti, potrebe po zapeljevanju, po prepiru. Redko se zgodi, da kak dan na cesti ali v uradu v Ljubljani ne izbruhnem v konfliktu in se s kom ne objemam v netreznih simpatiji.

Zakaj? Ker pričakujem, kot otrok, neznansko veliko in sem potem razočaran, ker komaj kaj dobim; ali pa navdušen, če me obdarijo. Ravnam kot današnja Slovenija glede družbe, države in politike: nezrelo; a intenzivno. V Ljubljani se ne morem znebiti spominov na svoje otroštvo, tako močni so: poškodujoči so in osrečujoči. Ko se gibljam v četverkotniku med stavbo SAZU, Gledališkim muzejem, ZPS na Šubičevi in recimo poslopjem Drame, v tem krogu opravi skoraj vse svoje ljubljanske opravke, ne morem odgnati, vsaj iz nezavednega ne, močnih doživljajev iz časov pred pol stoletja in več, ko sem hodil skoz ta četverkotnik vsak dan v gimnazijo, kjer je danes šola Prežihovega Voranca, k prijateljema Smoletu in Kozaku, tj. v Narodni dom in na Šubičevo, se igral po Gradišču in Rimski cesti, kjer sem vso mladost stanoval, se potepal do Gradašnice in Ljubljanice.

Zame je bil čas detinstva tako vroč, goreč, strašen, presunljiv, tako brez obrambe sem bil, tako prepuščen in ljubezensko zapisan svetu-okolju, da sem bil vsak dan desetkrat v stanju blaženosti in enakokrat v stanju obupa. Komaj sem vzdržal, bil sem predojemljiv, preranljiv otrok. Sanjal sem o kmetih, o deželi, o neposredni naravi. Tudi zato sva se tako sprijateljila s Kozakom: oba sva bila poškodovana od mesta in sva bila srečna sredi gozda, travnikov, živali. Od leta 1940 naprej sva nemalokrat vsak dan odšla na Rožnik, predvsem med vojno, ko sva bila z ostalimi Ljubljančani vred zaprta za žico v golo mesto. Šele v Radovni, na Drulovki, v Avberu sem se sprostil, pomiril; šele tedaj, ko sem se lahko zaprl pred svetom, ki je zame prenasilen, vse premočno ga nosim v duši.

Ljubljana je kot topos morda moj osnovni življenjski navdih. Bežim iz nje, tudi na morje, kjer že desetletja preživim po mesec, dva vsako leto, a Ljubljana me ne izpusti iz čudežnega in peklenskega objema.

– Po študiju si filozof, vendar si se zatekel k literaturi in umetnosti nasploh, pri čemer si veskozi sledil novim filozofskim tokovom od eksistencializma prek strukturalizma in kar je še bilo takih in podobnih mišljenjskih preokupacij, in pristal v – teologiji (Iskanje boga: predavanja o poti k Bogu). Kako je s tem odkrivanjem Boga? Mislim, da se v današnjem času, tudi v poosamosvojitvenem (prej bolj politično, zdaj intimistično), dogaja predvsem izgubljanje boga in vračanje k naravi.

Danes se dogaja pospešeno izgubljanje poganskega boga, tiste sestavine v katolištvu, ki ji pravijo vera dedov, vezanost na Rod, Zemljo, Izročilo, na AVS (arhaično vaško skupnost), na PS (plemensko skupnost), a tudi na FD (fevdalno družbo), s tem na varnost v paternalističnem avtoritativnem sistemu, v katerem je bog Kralj, Vodja, Varuh. To je običajni proces, ki je bistveno manj sekularizacija kot urbanizacija, liberalizacija, derasiniranje, razzemljevanje. Slovenija ga je doživela relativno pozno, zares učinkovito in dosledno šele pod Partijo, ki je tudi s tem prevzela funkcijo, ki bi jo moral opravljati liberalizem, a je ni, ker je bilo slovensko meščanstvo kljub vsemu premalo razvito; predvsem v politično državnem in intelektualno osebnostnem pomenu.

Slovenci se vračajo k naravi na dva načina ali na dvojen – dvoumen – način. Po eni strani kot k izgubljeni Materi–Varnosti; takšni Slovenci tudi volijo Kmečko in desničarske stranke, saj upajo, da jim bo DSD (današnja slovenska desnica) vrnila ozemljenost in notranji mir, zanesljivost arhaične stabilite. Po drugi strani pa to vrnitev simulirajo, že v duhu PM, saj si na podeželskih vikendih nabirajo moči kot z nekakšnim permanentnim joggingom za uveljavljanje v mestih, na službenih položajih, v podjetništvu, ki jih mami.

Z obojim skušajo preprečiti neposreden stik s strahoto Mesta kot razzemljene civilizacije, kot toposa eksistencialne praznine, izgube orientacije, izgubljenosti v blodnjaku. Za trenutno psihično stabilizacijo je takšno spretno početje – kombiniranje mesta in dežele – ustrezno, za kaj globljega ne zadošča. Pravo krščanstvo, ki ga imenujem OK (odrešenjsko krščanstvo), ni poganski katolicizem (v Franciji je desnica pred stoletjem govorila: smo katoličani, ne pa kristjani, a Francozi so si upali povedati resnico, Slovenci smo še zmerom mali hinavci in strahopetci), ampak vera, ki se more razviti šele iz oblikovanja človeka kot SAPO (svobodne avtonomne posamezne osebe), iz neposrednega soočanja SAPO z ničem, s prepadom nesmišlja, s skrajnim obupom izgubljene in osamljene eksistence. Šele če človek najde vero, ki mu pomaga čez ta prepad, in teologijo, ki mu razloži to vero, se depoganizira.

Sam oznanjam OK kot vero, ki temelji na Bogočloveku, na Jezusu Kristusu, na Bogu, ki odrešuje nič (ON) iz ljubezni do drugega (LdDr). (Uporabljam kratice, da bi bralca navadil na branje-sistem mojih spisov, predvsem RSD – rekonstrukcije in reinterpretacije slovenske dramatike.) Predpostavljam, da se bo šele v naslednjem času, kar velja za vse človeštvo, posebno za razviti Zahod, dogodilo vračanje Boga, a ne kot poganskega malika, ampak kot Odrešenika–Odreševalca. Zaradi te svoje vere se zdim tistim, ki izgubljajo tradicionalnega boga, tako nesodoben, celo anahronističen; to so slovenski epigoni PM, ki razumejo le besede, a ne duha. S svojega vidika pa sem pravi futurist in utopist.

– Kako si predstavljaš »kristjaniziranje Hegla«, kakor nakazuješ v knjigi *Rdeči brat: »Skušam kristjanizirati Hegla« in kaj želiš s tem doseči?*

Izraz »kristjaniziranje Hegla« je ena mojih prisposodob; kot vsaka prisposodba je

pomanjkljiv. Heglovi filozofiji manjka Tr (transcendenca). Hegel skuša Dt (drugost) vključiti v sistem, ki izhaja iz nič in vodi do – absolutnega – Duha, a se ves dogaja, čeprav na dialektičen način, znotraj tega sveta ali, kot ga imenujem, kaozmosa, menjave kaosa in kozmosa. Sam sem prepričan, da odrešenje ni mogoče, če ni absolutne Tr kot onkrajnosti kaozmosu: ta Tr pa je lahko le Bog, le krščanski Bog, ki je svet ustvaril in ga hoče tudi odrešiti.

Heglova prednost je, da je skušal zajeti v svoj sistem vse, kar se je dalo; v tem mi je zgled. Askeza, purizem, sleherno čiščenje zla je vprašljiv posel. OK odrešuje nič, svet, človeka in nič ne uničuje odzunaj, na silo, v imenu RPP (Resnice, Pravice, Poštenja). Fanatična uničevanja vodijo v Bm (bratomornost), v regres h kaos; le LdDr ohranja, kar je in tisto notranje spreminja – rekonstruira – v smiselno.

Izdelal sem četverni hipermodel, sestavljen iz štirih submodelov: iz stopnje Id (identitete), Dč (dvojčkov), Dv (dvojnikov) in nazadnje najvišje, OKC (odrešenjsko krščanske Cerkve). Regresi so potovanja od OKC k Id, pa naj se ta Id kaže ali kot individualni avtistični drogantni Narcis ali kot kolektivni nacionalni Rod ali kot socialni Razred. Progresi so k OKC kot sili dejavnega u-toposa, ki se kaže kot mistični preskok iz kaozmosa v Tr. Vsak človek je vse, kar se dogaja v omenjenem hipermodelu; nenehoma regredira v fašista – kot jaz, ki vse preveč tudi sovražim, ljudi spreminjam v svoje mimetične dvojčke in v vojni z njimi netim Bm. In nenehoma ponotranja dvojčke v dvojnike, beži v fantazme-blodnje, a se odpira videnju Drugosti ter tako stopa v OKC.

V zasnovi sem že oblikoval »sistem« nove – OK – teologije; pravkar sem ga zapisal v knjižici z naslovom **Očrt zgodbe**. Želel bi, da bi bila ta teologija tudi »heglovska«; da bi, naj se izrazim po Heglovo, vsebovala, ohranila in na novo stopnjo vzdignila tudi samo Heglovo zamisel sveta. Jo, komparativno in seveda le metaforično rečeno, cepila s Kierkegaardom, absolutno polno imanenco z absolutno Tr. Paradoksalen posel, nor načrt, a prepričan sem, da mi je že uspel, vsaj v očrtu-zamisli-shemi.

– Ko človek prebira zlasti tvoje zadnje knjige o slovenski dramatiki, starejši in novejši, pa argentinski, ki jo skušaš vključiti v kontekst sočasnega snovanja na Slovenskem, jo primerjati z »nasprotnim« polom, hkrati, zlasti v fusnotah, ali kritiziraš mišljenje in ravnanje slovenskih sodobnikov, zlasti politikov, ali pa vse bolj definiraš boga v sebi kot možnost za premagovanje zla. Zakaj se ne discipliniraš in obravnavaš, tako kot si nekoč slovensko srbske odnose (Pisma srbskemu prijatelju), posamične teme v zaokroženih razpravah? Hočem reči, da mora človek imeti posebno voljo za branje tvojih knjig. Kakšni so odmevi nanje? Jih zbiraš, spremljaš, kako reagiraš?

S **Pismi srbskemu prijatelju**, 1987, in s **Pismi slovenskemu prijatelju** 1988, kot seveda z mnogimi članki od začetka 50-ih let naprej, sem dokazal, da znam pisati jasno in razločno, da znam učinkovito nagovarjati povprečnega bralca; da je tudi v meni, in močno, človek, ki hoče in zmore vplivati. Menda sem bil – poleg Rupla, mislim na njegov članek v Dugi – prvi, ki je sistematično opozoril na problem srbsko-slovenskih odnosov, na njihovo krizo, podal temeljna izhodišča za reševanje te krize in Jugoslavije ter Slovenije kot takšnih. Svobodno rečeno je izhajala nadaljnja osamosvojitvena strategija Slovencev v veliki meri iz omenjenih **Pisem**.

A glej zanimivost! Danes **Pisem** nihče niti ne omenja. Ne kritizira jih, saj bi jih težko; javnost se obnaša, kot da jih ni. Če se tako obnaša z **RSD**, razumem; **RSD**

presega dojemljivost in interes povprečnega bravca, ni politicum. Obojna **Pisma** pa so bila v osnovi politicum, točneje: tudi politicum, ob tem, da sem v njih razlagal svoje zunajpolitično stališče, a na političen, na splošno razumljiv in dostopen način. Oblikoval sem neko politično – državno, nacionalno – platformo, ki je v temelju današnje slovenske ND (nacionalne države). A se ta država oz. njene vladajoče in opozicijske elite – vsi, ki so udeleženci politične (ob)lastniške tekme – obnašajo, kot da **Pisem** ni in ni bilo. Tudi Žižek, ki je sicer velik psihoanalitik in sklepa iz zamolčevanja že malih reči na velika ozadja.

Dolgo sem se spraševal, zakaj je tako. Najprej sem si molk razlagal zasebno; a hitro uvidel, da me nihče nima za tako pomembnega, da bi me hotel načrtno zamolčevati; javnost me komaj opazi. Šele kasneje sem razumel: ko sem uvidel, da je analiza, kakršno sem izdelal v **Pismih**, in platforma na njeni osnovi, za politike in politično javnost (na Slovenskem pa je danes vsa javnost politična, kolikor ni športna in zabaviščno mass medialna, kulturne ni več, o verski ni sledu) smotrna in sploh eksistentna le tedaj, če je uporabna kot sredstvo v političnem boju – tekmi. Ko se je videlo, da nisem in nočem biti politik, da sem naredil politično analizo le zato, ker je drugi dotedaj še niso, a sem menil, da jo je potrebno narediti, potem pa sem se umaknil – v versko območje, ki je skoraj za vse, tudi za katoličane, ali fikcija ali zunanje obredna forma –, svoj umik sem avtorefleksirano tematiziral že v **Pismih slovenskemu prijatelju**, ob sočasni prvi množični repolitizaciji Slovencev, ob procesu zoper četverico, sem v očeh politične množične javnosti izgubil pomen in obstojnost. Če človek ni politik – tj. če ni v javnosti za promocijo, seveda pod alibiji narodopobudnosti prikrivajoč se in skrbeč –, potem ga ni oz. je le zasebnik. Večina ljudi razume mojo – OK – vero kot privatno stvar. Ko jim dopovedujem, da ravno to ni, da je vera za druge in kar najbolj druge nagovarjajoča nova evangelizacija, mi pripisujejo homeinijevski fanatizem. Ne razumejo. Mislijo, da je drugi dostopen le prek množičnih občil.

V drugi polovici 80-ih let sem stal pred odločitvijo: ali nadaljujem s **Pismi** in jih konvertiram v instrument svojega politizma, to je večina od mene pričakovala, in ker tega nisem storil, mi je zamerila, se razočarana obrnila od mene, ker me je presodila za slabiča; ali pa postanem konvertit k OK. Že prej nisem bil kulturnik: kulturništvo kot avtonomno sfero sem nenehoma kritiziral. Vendar pa še nisem bil zavesten vernik OK. Odločil sem se za OK. Takšna odločitev pa je radikalna in totalna; ne dopušča polovičarstva, malo vere in malo politike, kar se hitro izkaže, kot pri večini udov SKS (slovenske katoliške skupnosti), za veliko politike in malo ali nič vere oz. le za vero kot magijo – ideologijo rearhaizacije.

Odločitev za OK je odločitev za življenje na robu družbe, saj OK izdeluje Cerkev – kot občestvo, sestavljeno iz samih SAPO –, ne pa socializirano, s tem lažno Cerkev, ne pa le posvečeno Družbo. Ko pride človek na rob družbe – ne zunaj nje, a nikakor ne v njeno središče –, gleda na vse drugače: »izpregleda«. Vse se mu kaže pod vidikom Tr Boga in ne več glede na interese družbe in rodu. Zamenjajo se temelji mišljenja, presojanja, celo čustvovanja. To deluje na ljudi, ki ostajajo v družbi, kaj šele v politiki, pohujšljivo: pravijo, da sem postal čudaški. To mi je prvi omenil prijatelj Dimitrij Rupel, eden redkih iz časov, ko smo skupaj delali Novo revijo, s katerim se nisem razšel in ga visoko cenim, ker je pristen liberalec ter imanentist, upa si to biti; medtem ko večina drugih, pravim jim Hribarji, pod masko čarovništva zganja sleparije oz. alibizira svojo neodločnost in pohlepnost, ker bi bili radi vse, bogovi, politiki, uspešneži, bohemi, preroki, hkrati v opoziciji in na oblasti, kot recimo Šeligo. Rupel je v teh rečeh čist in zato simpatičen.

Sprejel sem vlogo čudaka. Odpovedal sem se jasnemu ter razločnemu pisanju,

ki skuša preprič(ev)ati bravca. OK drži terja od pisca, da pričuje, kar misli, recipient pa naj vzame od mene, kar hoče. Mora pa se potruditi. Moje pisanje načelno ne sme biti preveč dostopno, da ga bravci ne bi zamenjali za neko drugo pisanje, za politično, mene pa imeli za enega izmed krošnjarjev, ki na Vsetržišču ponujajo svojo robo. Ne izdelujem blaga; zgolj mislim, analiziram, čustvujem, opisujem procese v sebi in v svetu, pričujem. OKC je lahko sestavljena le iz ljudi, ki ne tržijo, niso menedžerji in reklamerji, kot so recimo današnji mladi slovenski kritiki; zato sem v hudem nesoglasju s trenutnimi trendi slovenske – in evropsko zahodne – družbe, ne da bi skušal LD ukiniti z rearhaizacijo. Zato ne spadam nikamor, v nobeno socialno in ideološko skupino. Kar izdelujem – OK(C) –, je zunaj teh in vseh smeri.

Razumljivo je, da moje pisanje, če je takšno, kot ga karakterizirava, ne more imeti mnogo bravcev; komaj kakšnega. Prav je, da mora imeti bravec, ki hoče brati knjigo iz **RSD**, do tega »posebno voljo«. OK je skrajno naporen posel. Novinarjem očitam le to, da ne izpolnjujejo svojega poklica: da ne informirajo. Ni treba, da razumejo, kaj delam; a če moje knjige izhajajo, so dolžni vsaj informirati o njih, da bi se morda kje našel kdo, ki bi jih hotel brati–preučevati. Če nanje ni opozorjen, jih ne more srečati. Bil bi obupan, če bi me kulturni(ški) novinarji hvalili; takoj bi vedel, da moram drugam; da sem se preveč podredil normam banalnih srednjih slojev, ki jih zastopajo; da sem s tem izdal poslanstvo OK. Od novinarjev – javnosti, ki je splošno liberalno družbena in ne do kraja sprivatizirano klikaška – pričakujem korektno informacijo, kar je dolžnost njihove stroke; vse drugo bom opravil sam.

– **Kako se je mogoče prepričati o pristnosti, avtentičnosti verovanja? To vprašanje lahko zveni hipokritično, glede na to, da sem otroštvo in mladost preživel v tradicionalni kmečko obrtniški katoliški družini, v kateri smo molili zjutraj, opoldne in zvečer. Toda neposredna bližina pokopališča, vojni čas in življenjska resničnost so me postavili na realna tla. Kar je ostalo, je čudenje nad inspirativnostjo krščanstva v umetnosti in podlaga za oblikovanje občestva na podeželju. Tvoja pot, se mi zdi, je obratna?**

Iz povedanega je razvidno, da »občestva na podeželju«, ki se ima za krščansko, a je predvsem zunanje – pogansko – katoliško, nimam za ustrezno versko. Tudi v današnji umetnosti ne vidim močnejših sledov eksplicitne krščanske religije; Rebula je fanatičen katoličan, a njegova umetnost je le redko krščansko tematska (le **Divji golob**). Krščanska umetnost ali krščanstvo v umetnosti je spomin na velike dobe renesanse in baroka, da ne govorim o romaniki in gotiki; današnja umetnost je naturalistična in nihilistična, časnikarsko uspešniška in eksperimentalno avantgardna ali celo sinkreti(sti)čno postmoderna.

Tudi v to verujem: da bo šele v prihodnosti nastala ustrezna umetnost v duhu OK; ne nedolžna, kot je Peruginova ali Botticellijeva, ne kaotična, kot je Pollockova, na Slovenskem ju zastopata kasni Tone Kralj in recimo Bernard. Ampak takšna, ki bo vsebovala oboje; torej pot skoz izkustva vseh faz-modelov k OKC, k Tr. Kako bo nastajala empirično, ne vem; življenje je spreplet načrtov, akcij, struktur in kontingence.

OK vera pravzaprav ni nekaj, čemur bi mogli reči, da je »pristno, avtentično«. Pristnost je kategorija, ki je na socialnem terenu povezana z rodovnim izvirom, z zvestobo zemlji in tradiciji, na osebnem pa z zvestobo subjektivnemu prepričanju, resnici, ki si jo je posameznik izbral. Od LD kot PM naprej se pristnost avtodestruira, saj prehaja kot simulacija in virtualnost v dvojnost (faza Dv). Človek zavestno

sprejme vase mnogoličnost kaozmosa in drugost Boga; postane homo multiplex, nima več ideala v čim bolj enotni in harmonični osebnosti. Človek OK se zaveda, da je njegova vera konstrukt. Odločil se je zanjo, ves čas jo avtorefleksivno spremlja in dvomi o njej, a ima obenem toliko naivno nedolžne moči, da kljub vsemu zmore verovati na otroški način. To je najtežje: združiti naivnost in skepsa, nedolžnost in čim večje izkustvo, kar pomeni umazanost od grehov.

Sam menim, da je OK vera – takšna, kot jo skiciram – »postavljena na realna tla«. Odvisno seveda od tega, kaj je za koga realnost. OK vera je edina zmožna omogočiti človeku, da se odpre radikalnemu niču in pri tem ne obupa. Ravno s tem dokazuje, da prenese najhujšo realiteto sveta: Goli otok, Dachau, izgubljenost eksistence, kakršno uprizarja v svoji literaturi Zajc. Za največjo realnost imam vero, ki vidi največjo resničnost v Tr Bogu. Vse, kar je tosvetno, telesno, interesno, mi lahko vzamejo; Boga ne more človeku vzeti nihče. Le boga kot malika prazne vere dedov. OK Bog pa ni rodovni Oče, ni Patriarh. Je Drugost kot taka.

Ko sem bil direktor Radia Slovenija, sem v sproščenem pogovoru po oddaji Studio ob sedemnajstih nekako mimogrede vprašal g. nadškofa dr. Šuštarja, kaj sodi o tebi. Odgovora ni bilo, pogovor sem takoj preusmeril na drugo temo. Nekaj o tvojem odnosu do slovenske katoliške Cerkve je zaslediti v fusnotah oz. v intervjuju v Mladini, toda zadeva ima nedvomno svoj razvoj. Bi ga definiral?

Dozdajšnji slovenski nadškof je eden redkih slovenskih duhovnikov, lahko jih naštejemo na prste ene roke, ki je ostal dolga leta z mano ves čas v korespondenci; pa je imel od vseh najbrž najmanj prostega časa. Res je, da so bila njegova pisma predvsem in vse bolj »le« korektna, morda formalna; a že samo to dejstvo ga kaže kot človeka, ki je daleč nad običajno slovensko pristranostjo. Je zares diplomat visokega sloga. Bomo videli, ali ga bo novi nadškof v tem dosegal, pa čeprav se je zadnja leta šolal na gladkem vatikanskem parketu. Do te socialno moralne obveznosti, ki jo je nadškof izpolnjeval do mene na zgleden način, čutim, kljub svojemu anarhizmu, spoštovanje.

Je pa res, da je mene in moje delo celo nadškof, ki mi ni bil nenaklonjen, v javnosti zamolčeval; najbrž ne iz strahopetnosti ali zlih namenov, gotovo ne, ampak iz previdnosti, iz želje diplomata, da ne pride v spor s svojim okoljem; to pa mi je bilo poudarjeno nenaklonjeno: teologi-ideologi, ki jih imenujem s skupno kratico JOGŠŠ (Juhant, Ocvirk, Gril, Stres, Štuhec). To okolje je strastno politično, oblastniško, medtem ko je bil nadškof eden redkih slovenskih duhovnikov, ki je razumel in sprejel zahodno cerkveno usmeritev, ki je vse manj politična.

Založbe, ki so blizu KC, so mi izdale nekaj knjig; razen Mohorjeve vsaka le po eno, na drugo pri Mohorjevi sem moral čakati pol desetletja. Uredniki teh založb so bili prepričani, da so mi z izdajo teh knjig naredili osebno uslugo; da so me, po domače povedano, nagradili za moje delo za KC. Kaj več pa od njih ne bi smel pričakovati; storili so svojo dolžnost; to so mi povedali odkrito. Moje delo je le redko kateri slovenski duhovnik ali katoličan razumel kot preroško, analitično, versko-kulturno, avtonomno dejanje ustvarjanja. Šele polagoma sem odkril, da za kulturo nimajo posluha; tudi za OK vero ne. Le v primeru, če se veže na politiko. Tako rekoč skoraj brez izjeme so politiki; kar se kaže v ravnanju celotne današnje SKS in KC.

Vračal sem se v KC, ki sem jo imel za koncilsko in ki se je sama imela za koncilsko; po letu 1991, ko je nastopil obrat k repolitizaciji KC, sem spoznal, da je bilo koncilstvo slovenske KC tudi v 70-ih in 80-ih letih predvsem retorika, maska,

ideologija za dnevno rabo, ki so jo duhovniki brž zamenjali, ko se jim je odprla zanje šele prava in pristna možnost akcije: politicum. In so se retradicionalizirali, reklerikalizirali, mestoma prehajajo celo v klerofašizem. Novo evangelizacijo razumejo kot vrnitev vloge-oblasti KC v družbi, kakor je bil primer po padcu Napoleona oz. v restavraciji Evrope v prvi polovici prejšnjega stoletja in konec stoletja v Mahničevem in Krekovem gibanju rekatolizacije po obdobju – sicer neradikalnega – liberalizma, ali v Hrenovi protireformaciji. Prepričani so, da se bo zgodovina ponovila. Jaz o tem nisem prepričan.

Moja vrnitev v – celo institucionalno – KC mi je izjemno »koristila«; čeprav me je prizadelo, bi šel še enkrat po isti poti, če bi se znašel v istem položaju. Iztreznitev je plod zame izjemno potrebnega izkustva: moral sem v KC odznotraj, iskreno, da bi jo doživel in spoznal. Nikoli nisem bil toliko v nji ali kot otrok na poseben, zelo subjektiven način, da bi jo čutil v zadostni meri, v tolikšni, da bi postal kot homo multiplex tudi katoličan; in da bi lahko odznotraj razumel SD, kar je moj poklic in poklicanost, ki oz. kolikor je katoliška. Moral sem živeti–igrati – dvojnost človeka v PM – pristno vero slovenskega katoličana, da bi prišel od znotraj v nekaj, kar mi je bilo do zdaj tuje, a kar moram kot sodelavec Boga soodreševati kot Drugost (Dt).

Obenem pa mi je življenje v tistem delu KC, ki je v duhu OK, približalo Tr Boga; brez cerkvenega izkustva ne bi mogel ustrezno do Boga. Kljub vsem slabostim je KC tista, ki ohranja Božjo besedo; če je ne bi bilo, bi Božjo besedo recimo Partija izbrisala, pred njo – in danes spet – bi jo izbrisal že liberalizem; torej ohranja KC še zmerom svojo vlogo, vsaj omenjeno. Religiozologi, tj. mladi komparativisti religij jemljejo vere le kot modele–konstrukte, kot kulturna dejstva, kot reči–predmete; enako kot če bi primerjali ribe ali atome. Po tej poti ne morejo do bistva tistega, kar baje raziskujejo; če se sploh zavedajo, da je Bog nekdo, ki je zunaj religiozologije in logosa.

Ker hočem biti v vsem, bi rad ostal tudi katoličan, kot sem marksist in liberalec; kar sem povedal na svojem nastopnem predavanju na Teološki fakulteti leta 1981, kamor me je povabil Rudi Koncilija: to mojo javno in jasno opredelitev je sprejel; predavanje nosi naslov **Kako me opredeljuje Jezus**, objavljeno je v moji knjigi **Iskanje Boga**. Do zdaj še noben cerkveni ideolog zoper to predavanje ni protestiral. Tej svoji drži ostajam zvest; sem bolj človek Id. kot se zdi.

Moral sem skoz izkustvo KC, tudi zunanje (ZKC), da sem mogel v videnje nove OKC(erkve) in novega OK(rščanstva). O novem krščanstvu sem govoril in pisal že konec 80-ih let; tudi ob tem tedaj ni protestiral noben cerkveni ideolog. Bodo zdaj odkrili, da sem bil v KC podtaknjeno jajce?

Taras, ali bi rad predruščil človeka? Vsaj slovenskega človeka? Nekoč sem bral neko drobno knjižico z naslovom »Kako predruščiti človeka«, če me spomin ne vara, jo je napisal Rousseau, pa ne oni razsvetljski, marveč biolog, prevedel pa Božidar Borko. Malo namigujem tudi na znamenito »spreminjanje sveta« v smislu Marxove 11. teze o Feuerbachu. Nekaj s formiranjem zavesti spriči sodobne informacijske odprtosti bo pa le držalo?

Vse ideologije in vede spreminjajo človeka; vsaka po svoje. Liberalizem ga je hotel narediti svobodnega, predeloval ga je iz fevdalnega hlapca v gospodarja, proizvajalca in lastnika. Marksizem ga je hotel narediti ne le enakega gospodarjem, ampak ustvariti tisočletno kraljestvo na zemlji. Fašizem je načrtoval takšno Kraljestvo za naš NaROD (= raso). Klerikalizem in klerofašizem sanjarita o enako strukturiranem (do)končnem tosvetnem kraljestvu, ki bo vmes med zdajšnjo grešno družbo

in prehodom v nebesa (oz. za nekatere v pekel) in v katerem bo absolutno totalno vladala KC. Nekateri genetiki skušajo danes predruščiti človeka v osnovi, v genski zasnovi. Takšne sanje-vizije so razumljive, saj je človek bitje akcije, prihodnosti, vere, sanj, dogajanja in rasti, ne pa reč ali mehanski predmet.

Vprašanje nastopi šele ob tem, za kakšno spreminjanje človeka gre. Ali za fanatično totalitarno, kakor ga načrtujeta in prakticirata KC v dobi Svete inkvizicije in stalinizem; ali pa za takšno, kot ga artikuliram v svoji podobi OK. S stališča cinikov sem neumen optimist, saj verujem v to, da je človek šele na začetku razvoja; celo biološko se bo spreminjal. Da bi bilo mogoče zaustaviti ali celo preprečiti genetski inženiring, je iluzija, kot je bila tista cerkvena, ki je s prepovedjo raziskovanja in Galilejevih naukov blokirala le sebe, svet pa je šel po svoje naprej. Lahko da bo prišlo tudi do atomskih katastrof; zadeva je verjetna. Torej do genetskih poškodb. A narava je trdoživa; če je prenesla izumrtje velikanskih dinosavrov, bo prenesla tudi telesno in duhovno preoblikovanje človeka.

Verujem pa, da bo v vseh teh – pretežno zunanjih – spremembah ostajala OK vera oz. se še razvijala, poglobljala, diferencirala. Da je ta vera danes šele slutnja, ki ji dajem prve racionalne obrise. Da bo veljala šele za človeka prihodnjih tisočletij, ko bo iz masovnega, tržišnega, suženjsko-hlapčevskega, opredmetenega, reificiranega, v blago spremenjenega odvisnika postal razvita SAPO, ki čuti in misli neposreden stik z Bogom. Šele tedaj bo mogoča določnejša OKC.

Sodobna informacijska odprtost je pozitivna reč: le da je omejena na eno področje, na informacijo. OK terja odprtost na vseh področjih, predvsem med ljudmi; in to tako, da bi se človek, ki je po naravi poln strasti, in prav je, da je v njem močna energetska nabitost, zmožl spreminjati iz sovražnega in ubijajočega, kar je v fazi-modelu DČ, v druge ljubečega, ne da bi se pri tem poškodoval, asketsko rezal in čistil ter postajal iz človeka homunkulus ali svetnik.

OK je treba razumeti tudi kot samovzgojo in vzgojo drugih. OK je osnova prihodnje zavesti ter medčloveških odnosov. Namesto družbe(nosti) predlaga interpersonalizacijo. Se pravi, res je, rad bi predruščil človeka. Svoje poslanstvo vidim v tem, da izdelujem modele za takšno predruščanje: za bližanje človeka Bogu.

– Človek včasih nehoti malo pogleda po svetu, kaj počnejo taki posamezniki izjemnih intelektualnih energij, kakršen si ti. Npr. kolikor je mogoče, spremljam usodo ruskega pisatelja Solženicina. Na ruski televiziji so mu odvzeli štirinajstdnevno oddajo, ker pri gledalcih ni bilo več zanimanja. V eni izmed zadnjih številok Literaturne gazete (26. 2. 1997) se je znova oglasil z obsežnim zapisom o pisatelju Borisu Možajevu, ki se je bojeval (sic: »biljsa«) »za vse pravilno, nujno, splošno, – toda kdo ga je poslušal? kaj je rešil? Takšne so naše oblasti bile, takšne so tudi ostale«. Ali imaš kdaj občutek, da si glas vpijočega v puščavi?

Oznaka »glas vpijočega v puščavi« je svetopisemska in trajno veljavna; zadeva preroke. Cilj OK je, da bi postal vsak človek – kot SAPO – prerok. V vsakogar je Bog vdihnil dušo, vest, vero, upanje in ljubezen, z vsem tem pa poslanstvo evangelizacije, tj. preroštvo. Izbranci so le poganski preroki, udje ezoteričnih združb. Krščanstvo je vera za vse, v njem smo vsi ljudje glede na svoj izvor v OK Bogu enaki; po božji naravi celo isti. Kar nas razlikuje, je pogojenost po naravi in vpliv okolja, kontingenca. Naključja pa ne more obvladati niti sam Bog, ker je iz LdDr oz. iz poslanstva, da odreši nič – da se, kot pravi apostol Pavel, samoizniči, kenozis – ukinil lastno vsemočnost in postal v marsičem nemočni Bogočlovek.

Da smo danes eni bolj in drugi manj nadarjeni, srečni, uspešni, je rezultat

srečavanj božjega z naravno-naključnim in naravno-strukturalnim; a bolj ko bo človek obvladoval naravo, takšna je liberalska, a tudi krščanska predpostavka, manj ga bo strah, manj bo blokiran po skrbi za svojo samoohranitev, manj mu bo vladala nevtralna ali od despotov manipulirana Družba, bolj bo svoboden, ustvarjalen, močen, živeč iz sebe in iz Boga, ne iz prilagajanja okolju, oblastem, Družbi, Konvenciji. Tako bo vsakdo postajal vse bolj prerok, stvarnik in odreševalec. A v sodelovanju z Bogom, še zmerom in »do kraja« kot bitje, ki ga je ustvaril Bog. Sicer ga je Bog povzdignil za svojega partnerja v ON, mu vdihnil božjo naravo, ga s tem pobožil, naredil sebi enakega, vendar pa je ob tem človek še zmerom in bo ostal božja stvar. Kadar pozabi na to, se mu zmede in skuša postati poganski bog. Poganski bog ni nič drugega kot ta človekova blodnja, to SSL (samoslepilo). Človek je lahko božji, torej najvišji takrat, če izpolnjuje poslanstvo, ki ga je njemu in sebi naložil Bog: da odrešuje nič. – Kaj je to, ON, v tem intervjuju ne morem razlagati; a obširno tolmačim na drugih mestih.

Solženicinova usoda je značilna. Niti k ruski repolitizirani in rearhaizirani Cerkvi ne more, kaj šele k liberalcem, ki so v Rusiji še mnogo slabši kot na Slovenskem, saj so tretjesvetni, hispanoamerikanski. Z mojega vidika je Solženicin mnogo prearhaičen, pač v skladu z rusko zoperzahodno tradicijo, značilno tudi za Dostojevskega. Glede njegove sodbe, da so oblasti zmerom enake, pa to: enake so v tem, da so zmerom zgolj imanentistične, tosvetne: v tem so nezadostne. A so v sebi različne; če jih kaka Cerkve – Partija – posveča v sakralne, so despotsko neznosne, ker postanejo totalitarne. Najmanj slabe so, kadar so liberalne. Šele tedaj je mogoče zavzeti do njih ustrezen odnos. V času vladavine Partije smo bili vse preveč determinirani po Partiji, po boju zoper Partijo, s tem po modelu DČ: današnji antikomunisti so takšni ostali, zato so neprimerni in karikaturni.

Kdor vidi v Družbi vse, a družbo pojmuje kot liberalsko nevtravno, bo iskal rešitev v individualizaciji, v remagizaciji, v hedonizmu, ki vodi k modelu Id-Narcisa. To je napačna pot. LD omogoča, da zavzamemo do družbe drugačen odnos: da jo imamo vse bolj za sredstvo, za tehniko, za pomagalo, za nujni residuum praktiko-inertnosti. Tako pa zmoremo gledati le, če verujemo v Tr Boga; če nam ni Družba vse obzorje. SAPO se razvija v razliki s socializacijo; a tudi z individualizacijo. OK zato vzgaja k (inter)personalizaciji.

Če bo postajala družba vse bolj tehnično sredstvo, v to verujem in umsko konstruiram takšno možnost, potem se bo spreminjala: ne bo zmerom ista. Zmerom ista bo oblast kot takšna; SSL je, da je mogoče priti do dobre oblasti; takšno obeta DSD (današnja slovenska desnica). OKC je vizija dejavnega utoposa, ki omogoča reduciranje oblasti in s tem družbe ter razvijanje SAPO: družbene odnose nadomešča z interpersonalnimi. OK si prizadeva za takšno spremembo družbe, ne le človeka kot osebe. Takšna sprememba družbe pa je povsem nekaj drugega kot repolitizacija v pomenu DSD; ta je rearhaizacija, vračanje v PS in FD. Po modelu KC, ki je pretežno še zmerom fevdalna. KC bo morala čim prej doživeti radikalno notranjo reformo, predvsem kot defevdalizacijo na vseh terenih: od institucionalne zgradbe, ritualov do ideologije in dogem. To reformo vidim v duhu OK.

Ker verujem, sem glas vpijočega v puščavi le glede na družbo in okolje: to je včasih težko, ker je človek iz nič in šibak; a to so le trenutki žalosti. V osnovi pa sem vreden, miren, trden, neznansko verujoč in celo blažen, saj čutim stik z Bogom. Kot skeptik sicer takoj dodajam: čutim, kot da je v meni Bog. S stališča OK je Bog zmerom le kot – Bog. Vera daje naivno zaupanje v Boga kot odreševalca nič. Če zmorem obstati na obeh ravneh: v simulaciji z avtorefleksijo in v veri, sem dosegel maksimalno.

Odjemalci tržišnega blaga me ne slišijo; to je razumljivo, saj govorimo dva različna jezika. Čudak sem, ker se nisem pripravljen podrediti tržišni masovni povprečni večini, ki je žrtev družbe in konvencije. A vztrajanje v osamljenosti, ki sploh ni resnična osamljenost, saj so ob meni poleg Boga žena, otroci, nekateri – redki, a čudoviti – prijatelji, mi ne povzroča trpljenja, kaj šele obupa. Nasprotno: potrjuje mi, da ravnam prav.

– **Gospod akademik dr. Taras Kermauner, če želite, dodajte še kaj aktualnega.**

Okrog leta 1990 sem nergal, ker se je oblikovala LD v ND na zame vse preveč gentilističen, tradicionalističen, nacionalističen, rearhaiziran način; že tedaj, ves čas prehoda 80-ih v 90. leta, sem zavzemal ostro kritično distanco do strankarstva, opozarjal sem na avtofascinacijo, s katero so se repolitizirajoči se Slovenci slepili. Komaj kdo me je hotel in mogel razumeti; zato so me iz družbe osamili oz. točneje: sem se osamil. Danes se dogaja strukturalno isto, le vsebinsko nasprotno. Vsa Slovenija zabavlja – komaj najdem še razumnega človeka, ki ni ves razbolen od nesrečnosti, razočaranosti, izgube iluzij, gnusa – čez družbo, vse bolj čez stranke, čez sistem, eni se obračajo v cinični individualizem, drugi rearhaizirajo z blodnjo o vrnitvi v varno sveto domače Občestvo. Vsi pa so nezadovoljni, razdraženi, nesrečni.

Spet smo v razkoraku. Danes nasproti tem iluzionistom in slabičem ponavljam: ne le politika in strankarstvo, ampak Družba sama na sebi je nekaj slabega; vendar je LD bistveno manj slaba od kakršnega koli totalitarizma, vsak totalitarizem pa se vsili kot obljuba popolnosti. Ocenjujem, da je slovenska družba-politika prav neverjetno ne balkanska, zahodno evropska, uspešna, sposobna. Modrost politikov je v danih razmerah zgledna: da sta zmogla Drnovšek in Peterle, danes pa Drnovšek in Podobnik oblikovati sredinsko vladno evropskega tipa. Današnji slovenski položaj je glede na objektivne razmere optimalen, ne pa, kot javskajo pohlepneži, ki se jim zdi, da niso dovolj uspeli, in dezorientiranci, češ, da je v današnji Sloveniji vse narobe.

Mitja Ribičič je pred leti, in to sem že komentiral v **Pismih srbskemu prijatelju**, kot uspešen politik ironiziral peteline, ki pojejo prezgodaj. Prisposoba je iz biologističnega sveta komunizma-fašizma, kjer gre zmerom za samopotrjevanje in odstrel. V svetu, kot ga razumem-oblikujem – spreminjam, če hočete – jaz, pa ne gre za spolno in politično postavljanje, ampak za prognoziranje prihodnosti. Ribičič je ni uzrl pravočasno, čeprav je ni direktno zadržal, kar mu štejem v zaslugo; lahko bi ravnal kot slovenski Milošević, pa ni. Menim, da sem pred desetletjem točno analiziral slovensko srbske odnose in se zavzemal za politično, celo za strankarsko svobodo, ne da bi vse stavil nanjo; imel sem jo in jo še imam za manj neustrezno sredstvo od drugih. Danes sem zadovoljen, ko vidim, da je celo bolj uspela, kot sem predvideval. Razumljivo je, da je med takšnim mano in tistimi, ki so sanjali o milenaristični sveti slovenski ND, spet nesporazum. Ker ne tulim s čredo, me izločajo in zamolčujejo. S tem mi delajo uslugo, saj se mi ni treba ukvarjati z ničevostmi, kakršna je predvsem borba za oblast. Ves čas in vso pozornost lahko posvetim Bogu in problemom njegove navzočnosti v svetu.

Spraševal France Vurnik